רבינו חננאל

יום אחד בשנה חשוב שנה. ומונין לו מניסן שנה שנייה. ואם לא עמד אלא באחד בניסן, אע"ג שהיסכימו והמליכו מאדר, אין מונין לו שנה שנייה אלא בניסן אחר. תנו רבנן מת המלך באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה. כלומר אם היתה זו השנה שנה עשירית למלכותו, מונין עשר שנים למלך פלוני ושנה למלך שעמד. ובניסן מונין שנה שנייה לזה המלך. ושטר היוצא בניסן שנת שתים למלך פלוני, יודעין שזה השטר ומנו י"א שנה. מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה שמת, אע"פ שלא חי משנה זו שניכנסה אלא יום אחד עלתה לו שנה, ולזה שעמד מונין לו שנה עד ניסן הבא, ובניסן הבא כותבין שנה שנייה למלך פלוני. מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין עד תשלום אדר לראשון, ובניסן לשני. ואע"פ שהוא בן מלך וגם נימנו השרים והסכימו להמליכו מאדר, אין מונין לו אלא משעה שעמד. א"ר יוחנן מניין שאין מונים למלכי ישראל אלא מניסן שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו'. מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים (וגו') [וכו']. ויציאת מצרים גופה מאי דמניסן מנינן, דכתיב ויעל אהרן וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש, וכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש וגמר ארבעים ארבעים לגזירה שוה, מה התם ליציאת מצרים אף האי ליציאת מצרים. מדקאי באב במיתת אהרן וקרי ליה שנת ארבעים, ואשכחנן כי מת אהרן ועדיין סיחון הוה קיים כדכתיב

אבל בתחלת שנה לא. וא"ת ולאו קל וחומר הוא כדאמרינן לקמן (ד' י.) בפרקין ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה סוף יום עולה לה בתחלתה שנה שיום אחד עולה בסופה אינו דין שיום א' עולה לה בתחלתה לאו פירכא היא אדרבה ח)(כ"ש הכא דהכי ניחא טפי) דדין הוא בעומד ט)(ומונה לו) אחר תחתיו באדר דמונין לו שנה בשביל יום אחד דהיינו בתחלת שנותיו כעין נדה שסוף היום עולה לה בתחלתה אבל מת בניסן לא ימנה לו שנה בשביל יום אחד כיון דהיינו סוף שנותיו כמו נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה:

דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך. אע"ג דלעיל סגי לה בטעמא דאימנו עליה מאדר הכא לא סגי ליה בהכי דמההוא דלעיל שמעינן ליה והך רישא והך גבי הדדי מתניין ואפילו לא מתניין גבי הדדי כדאשכחן בפרק גט פשוט (ב"ב ד' קסו. ושם) גבי הא דתניא כסף בדינרין אין פחות מב' דינרין זהב כסף והדר תני באידך זהב בדינרין אין פחות מבשני דינרין כסף זהב ופריך אבתריה דילמא י)(למימר) דהכא פריכי בתרי דינרי קאמר ליה ומשני אביי יד בעל השטר על התחתונה ופריך אי הכי רישא נמי כלומר בההיא דכסף בדינרין נמי הוה ליה למימר שיהא יד בעל השטר על התחתונה ובשני דינרי כסף כספא פריכא קאמר ליה ואע"ג שהם ב' ברייתות קרי ליה רישא דקים ליה דגבי הדדי מיתנו יא)(ורב) שמואל דחק לפרש שם בענין אחר:

בחדש זיו הוא החדש השני. משמע הכא דהיינו אייר כיון דמניסן מנינן למלכים ולקמן (דף יא.) משמע דניסן הוא חדש זיו שנולדו בו אבות העולם שהם זיותני עולם מיהו בקונטרס פי' לקמן דהכי קאמר כשנתחדש אייר כבר נולדו זיותני עולם בניסן א"נ זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה:

מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים. מפשטיה דקרא לא מצי למילף (ב) משום דנולדו בו זיותני עולם דדילמא מאדר מנינן ולניסן קרי ליה חדש זיו ואפי' אי הוה יב)(הכי) קרי ליה לאייר חדש זיו משום דאית ביה זיוא לאילני אין להוכיח דאלמא מניסן מנינן מדשלמה דקרי ליה חדש שני משום דהכי הוה מעשה שמלך בניסן:

מה יציאת מצרים מניסן. ומאי דיליף יציאת מצרים מויעל אהרן לא מצי למילף דבאחד בניסן ר"ה דדילמא מט"ו בניסן מנינן אבל למאי דיליף מויהי בחדש הראשון וגו' ניחא:

בחדש החמישי. על כרחך שהוא אב דמדקרי בקרא בחדש ניסן ראשון הוא לכם מכלל דכל חדשים האחרים הנרמזים אמרינן חמישי ששי שביעי במניינו למנין הראשון מנינן: **בשלמא** האיך קרא מפרש דליציאת מצרים. פי' קרא דויעל וכו' אבל קרא דויהי לא מפרש ליציאת מצרים:

וישמע

קמ"ל דניסן ר"ה למלכים [א]ויום אחד בשנה חשוב שנה ואם לא עמד אלא באחד בניסן אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר פשיטא לא צריכא דאימנו עליה מאדר מהו דתימא נימנו ליה תרתין שנין קמ"ל ת"ר [ב]מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני אמר מר מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה פשיטא מהו דתימא שתא לבי תרי לא מנינן קמ"ל מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה פשיטא מהו דתימא כי אמרינן יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה אבל בתחלת שנה לא אמרינן קמ"ל מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני פשיטא לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא מהו דתימא נימנו לי' תרתין שנין קמ"ל א"ר יוחנן מנין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן שנאמר [ג][1]ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים מה יציאת מצרים מניסן אף מלכות שלמה מניסן ויציאת מצרים גופה מנלן דמניסן מנינן דילמא מתשרי מנינן לא סלקא דעתך דכתיב [2]ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש וכתיב [3]ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה וגו' מדקאי באב וקרי לה שנת ארבעים וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים מכלל דר"ה לאו תשרי הוא בשלמא היאך [ד]מפרש דליציאת מצרים אלא האי ממאי דליציאת מצרים דילמא להקמת המשכן [ה]כדאמר רב פפא שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה הכא נמי שנת ארבעים שנת ארבעים לגזרה שוה מה כאן ליציאת מצרים אף כאן ליציאת מצרים וממאי דמעשה דאב קדים דילמא מעשה דשבט קדים לא ס"ד דכתיב [4]אחרי הכותו את סיחון וכי נח נפשיה דאהרן אכתי הוה סיחון קיים דכתיב

וישמע

מאי קמ"ל לא גרסי' אלא (א) קמ"ל ניסן ר"ה למלכים וכו': **דאימנו עליה.** נמנו וגמרו השרים למנותו: **לזה ולזה.** הבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת כותב ואם רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד: **מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן.** והוא הדין אם עמד באחד מכל החדשים שעד ניסן הבא ורוצה למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון מונה והרוצה כותב בשנה ראשונה למלך שעמד: **ושניה לשני.** הבא לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת שאין שנה זו שלו ולא ימנה את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה אלא שניה זו ראשונה לשני: **שתא לבי תרי לא מנינן.** משנכנס בה המלך שמת אפי' יום אחד לא יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד אלא למלך המת: **בסוף שנה.** כגון מלך העומד באדר כלתה לו שנה כשילא אדר וחשוב לו יום שבסוף שנה זו כשנה שלימה להיות שנה הבאה נקראת שנה שניה: **אבל.** יום אחד בתחילת שנה לא יחשוב לו יום אחד שנה ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו משמת: **ומלך בן מלך הוא.** דאי משום דאימנו עליה לא איצטריך לאשמעינן דשמעינן לה מרישא אבל השתא דאיכא תרתי אימא נימנו ליה מקמייתא קמ"ל. וטעמו של דבר *לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב (דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו: **בחדש זיו.** הוא אייר כדמפרש קרא הוא החדש השני ואמרינן לקמן (ד' ז.) ניסן ר"ה לסדר מנין החדשים: **למלך שלמה על ישראל.** אשנה רביעית קאי ומקרא מסורס הוא בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני ה"נ כתיב קרא אחרינא לקמן ויחל לבנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע למלכותו (דה"ב ג): **מקיש מלכות שלמה.** לענין מנין השנים ליציאת מצרים שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ד' מאות ושמונים ליציאת מצרים ובשנת ארבע למלוך שלמה: **מה יציאת מצרים.** מנין השנים שמונין לה מתחילין מניסן אף מלכות שלמה מניסן: **אימא מתשרי.** אע"פ שיצאו בניסן משהגיע תשרי קראו לו שנה שניה לפי שתשרי ר"ה לשנים הנמנים לבריאת עולם והוא הדין ליציאת מצרים: **ויהי בארבעים שנה הואיל משה באר את התורה.** מכלל דתשרי לאו ר"ה דאי תשרי ר"ה הוא הוה ליה בשבט שנת מ"א: **דילמא להקמת המשכן.** שהיה בשנה השנית: **כדאמר רב פפא.** לקמיה: **שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה.** רב פפא כולהו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה כולהו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש על ידי דין גזירה שוה: **דילמא מעשה דשבט קדים.** ובתשרי שלפניו נכנסה שנת ארבעים: **אחרי הכותו את סיחון.** נאמר במשנה תורה:

אלא

מסורת הש"ס

א) [לקמן ז: י. נדה מה.], ב) [תוספתא רפ"א], ג) מכילתא פ' בא [פ"א], ד) [קרא], ה) [לקמן ג:], ו) ס"א ל"ג, ז) ת"מ מ"ז, ח) [צ"ל ורבינו], ט) רש"א מ"ז,

◆

תורה אור השלם

1. וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיְיָ: מלכים א ו א

2. וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי יְיָ וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: במדבר לג לח

3. וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֹתוֹ אֲלֵהֶם: דברים א ג

4. אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי: דברים א ד

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי קמ"ל ל"ג אלא הא קמ"ל דניסן: (ב) תוס' ד"ה מקיש כו' לא מצי למילף דדילמא מאדר מנינן ולניסן קרי ליה חדש זיו משום דנולדו בו זיותני עולם ואפילו אי הוה קרי ליה:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ומלך בן מלך כו' לפי שהמלכות כו'. כריתות ה ע"ב: